

О.Ш. МАМАНАЗАРОВ, Д.Ш. ИНОЯТОВА,
У.У. ИНОЯТОВ, Д.А. АЗИМОВА,
М.А. МУХИДДИНОВА

СТАТИСТИКА

ЎҚУВ ҚўЛЛАНМА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

ОЛИЙ ВА ЎРГА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ

О.Ш.МАМАНАЗАРОВ, Д.Ш.ИНОЯТОВА, У.У.ИНОЯТОВ, Д.

ДА.АЗИМОВА, М.А.МУХИДДИНОВА

“СТАТИСТИКА”

ФАНИДАН ЎҚУВ ҚўЛЛАНМА

Ўрга махсус касб хунари таълимининг 3340901 – “Бухгалтерия хисоби”
бўналичси ўқувчилари учун

ТОШКЕНТ – 2019

УДК: 31.

Муаллифлар: О.Ш.Мамажанаров, Д.Ш.Иноятова, У.У.Иноятов,
Д.А.Азимова, М.А.Муҳиддинова. «Статистика». Ҷуғув қўлланма. ТАҚИ-
2019, 218 бет.

Мазкур ўқув қўлланма ўрта махсус касб хуна таръимнинг 3340901 –
«Бухгалтерия хисоби» таръим йўналиши ўқувчилари учун тайёрланган.

Тузувчилар:

- О.Ш.Мамажанаров – ТАҚИ, Қурилиши бошқариш факултети декани,
и.ф.н., доцент
- Д.Ш.Иноятова – ТАҚИ, «Қурилишда менежмент» кафедраси
доценти
- У.У.Иноятов – ТАҚИ, «Иқтисодиёт ва кўчмас мулкни
бошқариш» кафедраси доценти, (PhD)
- Д.А.Азимова – Тошкент қурилиш ва миллий хунармандчилик
КХҚ, катта ўқитувчи
- М.А.Муҳиддинова – Тошкент қурилиш ва миллий хунармандчилик
КХҚ, катта ўқитувчи

Масъул муҳаррир: и.ф.д., профессор Р.И.Нурибегов.

Тақризчилар:

- А.А.Ядгаров – ТДИУ «Санаят иқтисодиёти» кафедраси доценти,
иқтисод фанлари номзоди.
- И.Х.Давлетов – ТАҚИ «Қурилишда менежмент» кафедраси
муdiri, иқтисод фанлари номзоди, доцент.

*Тошкент архитектура қурилиш институти Илмий-услубий
Кенгашининг 2019 йил, «30» майдаги 9 – сонли қарорига мувофиқ ўқув
қўлланма сифатида наир этишига рухсат берилди.*

© ТАҚИ-2019

КИРИШ

Ўзбекистон иқтисодиётини модернизациялаш, хусусий мулкнинг ўрни ва таръирини кенгайтириш, ишбилармонлик ва тадбиркорлик соҳалари учун барча зарур имкониятларни яратиш ва рағбатлантиришнинг хозирги вақтда хаётнинг ўзи тақозо етмоқда. Таръидлаш жоизки, собиқ совет тузумининг бошланғич даврларидаёқ, статистикани марказлашган тоталигар бошқариш мақсадига бўйсундириш, унинг самарали қуроллига айлангариш ниятида режали хўжалик шароитида у ўзининг назарий асосларидан ажралishi ва статистика фани йўқолиши хақида «назария» тўқилган эди.

Барча бозор иқтисодиёти ривожланган ва таракъкий ета бошлаган мамлакатларда, уларнинг университетлари ва олий мактабларида ягона статистика курси ўқитилиб келинди ва хозирги кунда ўқитилимоқда. Бу статистика соҳаларига хос масалалар ҳам ягона статистика курсидан фан назарияси ва услубияти билан узвий боғланган ва изчил ўйунлашган ҳолда ёритилиши лозим. Молия, бухгалтерия хисоби ва аудитдан ташқари барча бошқа умумиқтисодий йўналишлар ва иқтисосликлар бўйича ўрта махсус таръимда ҳам иқтисодчи мутахассислар тайёрлаш ўқув режаларида ягона «Статистика» курси кўзланган. Ушбу курсни ўқитишда мазкур ўқув қўлланма керакли маълумотларни беради деган умиддамиз.

Мазкур ўқув қўлланма ўзида Статистика фанининг предмети, методи ва вазифалари, Статистик кузатиш, Статистик жамлаш ва гуруҳлаш, Статистик кўрсаткичлар, ўртача миқдорлар, Вариация кўрсаткичлари, Танлаб кузатиш, Ијтимоий-иқтисодий ҳодисаларнинг ўзаро боғлиқлигини статистик ўрганш, Динамика каторлари, Иқтисодий индекслар, Аҳоли статистикаси, Меҳнат бозори статистикаси, Миллий бойлик статистикаси, Миллий хисоблар тизими, Макроиқтисодий кўрсаткичларни хисоблаш услубияти ва уларнинг ўзаро боғлиқлиги каби мавзуларни камраб олган.

Ушбу ўқув қўлланма Тошкент архитектура-қурилиш институти профессор-ўқитувчилари ҳамда Тошкент Қурилиш ва Миллий хунармандчилик касб-хуна коллежи ўқитувчилари билан ҳамкорликда яратилди. Албатта ушбу ўқув қўлланма камчиликлардан холи эмаслигини муаллифлар олдиндан эътироф етиб, унинг мазмуни бўйича берилган тақлиф ва маслаҳатларни бажонидил қабул қилишини билдиришади.

МУНДАРИЖА

КИРИШ 3

1-маву. Статистика фанининг предмети, методи ва вазифалари 4

1.1. Статистика тўғрисида умумий тушунча. 4

1.2. Статистика фанининг предмети ва усули 6

1.3. Статистик тўплам ва кўрсаткичлар 8

1.4. Статистика фанининг тармоқлари ва унинг бошқа фанлар билан алоқадорлиги. 10

1.5. «Давлат статистикаси тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни. 12

2-маву. Статистик кузатиш 15

2.1. Статистик кузатиш тўғрисида умумий тушунча ва унинг олдига қўйладиган талаблар. 15

2.2. Статистик кузатишнинг дастурий-усулбий ва ташкилий масалалари. 16

2.3. Статистик кузатиш шакллари ва турлари. 22

2.4. Ўзбекистонда статистик хисоботнинг ташкил этилиши. 28

2.5. Статистик рўйхатга олиш. 29

2.6. Статистик кузатиш хатолари ва уларни текшириш усуллари. 31

3-маву. Статистик жамлаш ва гуруҳлаш 35

3.1. Статистик ахборотлаш техникаси ва уни ташкил этиш услуби. 35

3.2. Статистик гуруҳлаш ҳақида тушунча ва унинг усуллари. 38

3.3. Гуруҳлашнинг асосий принциплари (қоидалари). 39

3.4. Статистик гуруҳлар турлари. Иккиламчи гуруҳлаш. 41

4-маву. Статистик кўрсаткичлар 44

4.1. Муғтлак (абсолют) миқдорлар ҳақида тушунча, уларнинг турлари ва ўлчов бирликлари 44

4.2. Нисбий миқдорлар ҳақида тушунча ва уларни ифодалаш шакллари 47

4.3. Нисбий миқдорларнинг турлари ва уларни ҳисоблаш тартиби. 49

5-маву. Ўртача миқдорлар 55

5.1. Ўртача миқдорлар: моҳияти, аҳамияти ва таснифи 55

5.2. Аналитик ўртачалар 59

5.3. Лузимвий ўртачалар 68

6-маву. Вариация кўрсаткичлари 68

6.1. Вариация тўғрисида тушунча 68

6.2. Вариация кўрсаткичлари 70

6.3. Дисперсия хоссалари 71

7-маву. Танлаб кузатиш 78

7.1. Танлама кузатиш: моҳияти, зарурлиги ва аҳамияти 78

7.2. Танлама тўпламнинг репрезентативлиги ва уни таъминлаш усуллари 79

7.3. Танлаб кузатиш хатолари 81

7.4. Танлама тўпламнинг зарурий миқдорини аниқлаш 88

8-маву. Иқтисодий-иқтисодий ҳодисаларнинг ўзаро боғлиқлигини статистик ўрганиш 90

8.1. Кўрсаткичларнинг ўзаро боғлиқлиги ва уларни статистик ўрганиш методлари 90

8.2. Корреляцион-регрессион таҳлил 95

8.3. Боғлиқликни зичлигини ўрганиш методлари 99

9-маву. Динамика каторлари 105

9.1. Динамика каторлари: моҳияти, таснифи, туриш қоидалари 105

9.2. Динамика каторларини таҳлил қилиш кўрсаткичлари 107

9.3. Динамика каторларини қайта ишлаш усуллари 112

10-маву. Иқтисодий индекслар 124

10.1. Индекслар тўғрисида тушунча ва уларнинг турлари 124

10.2. Миқдор кўрсаткичлари индекслари. 126

10.3. Сифат кўрсаткичлари индекслари 128

10.4. Базили, занжирсимон ва ҳудудий (территориал) индекслар 130

11-маву. Аҳоли статистикаси 131

11.1. Аҳоли ва уни статистик ўрганиш 131

11.2. Аҳоли сони ва таркибини статистик таҳлили. 132

11.3. Аҳолининг ҳаракат кўрсаткичлари. 136

12-маву. Меҳнат бозори статистикаси 140

12.1. Меҳнат ресурслари статистикаси. 140

12.2. Меҳнат унумдорлиги статистикаси. 142

12.3. Меҳнатга ҳақ тўлаш статистикаси 152

13-маву. Миллий бойлик статистикаси 154

13.1. Миллий бойлик: моҳияти, таркиби ва баҳолаш муаммолари 154

13.2. Қайта тикланадиган (физик) капитал статистикаси 162

13.3. Инсон капиталга статистикаси 167

14-маву. Миллий ҳисоблар тизими 171

14.1. Миллий ҳисоблар тизими (МСТ) ҳақида тушунча 171

14.2. МСТ маълумотларнинг истеъмолчилари. 172

О.Ш.МАМАНАЗАРОВ, Д.Ш.ИНОЯТОВА, У.У.ИНОЯТОВ,
Д.А.АЗИМОВА, М.А.МУХИДДИНОВА

“СТАТИСТИКА”
ФАНИДАН ҶЌУВ ҚЌЛАНМА

Босишта рухсат этилди. 20.12.2019 й.
Қоғоз бичими 60x84 1/16. Times New Roman
гарнитурасида терилди.
Оффсет услубида оқ қоғозда чоп этилди.
Нашриёт ҳисоб табоғи 13.75. Адади 30. Бурортма № 07
Баҳоси келишув асосида

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика
университетининг босмаҳонасида чоп этилди.
Манзил: Тошкент шаҳар Чилонзор тумани,
Булёдкор кўчаси 27 уй.

14.3.МСТ билан халқ хўжалиги баланси (ХХБ) уртасидаги муносабатлари 173

14.4.МСТнинг пайдо булиши ва тараккиёт босқичлари. 173

15-маву. Макроиктисодий кўрсаткичларни ҳисоблаш услубияти ва уларнинг ўзаро боғлиқлиги 177

15.1.Макро иқтисодий кўрсаткичларни ҳисоблашнинг умумназарий асослари. Иқтисодий фаолиятларнинг умумий иқтисодий натижасини аниқлашнинг икки модели уларнинг моҳияти ва фарқи. 178

15.2.Миллий иқтисодиёт амал қилишнинг пировад натижаларини таърифловчи кўрсаткичлар. 180

15.3.Ялпи ички маҳсулот ҳажмини аниқлаш. 180

15.4.ЯИМ ҳажмини ўзгармас баҳоларда ҳисоблаш усуллари. 187

16-маву. Мўддий ишлаб чиқариш тармоқлари ва хизмат кўрсатиш соҳалари статистикаси 191

16.1.Маҳсулот ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш ҳақида тушунча. 191

16.2.Реал тармоқларда ишлаб чиқариш ҳажмини ҳисоблаш усули 192

17-маву. Институционал бирликларнинг молиявий натижалари ва барқарорлиги статистикаси 196

17.1.Харажатлар статистикаси. 196

17.2.Маҳсулот тайнархининг алоҳида ва умумий индекслар таҳлили 199

17.3.Молиявий натижалар статистикаси 203

Фойдаланилган адабиётлар 215